

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

๑. จงแสดงลักษณะต่างกัน ระหว่างอักษรวิธีย์ และวจีวิภาค ฯ ในอักษรทั้ง ๔๑ ตัว จำพวกไหน
 ชื่อนิสสัย จำพวกไหน ชื่อนิสลิต และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไร ฯ
๒. ในอาเทศพยัญชนะสนธิ อย่างไรนนิยมนสระ อย่างไรนนิยมนพยัญชนะและอย่างไรนนิยมน
 ทั้ง ๒ อย่าง
๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้
 - ก. สังขยา คืออะไร แบ่งเป็นเท่าไร อะไรบ้าง จัดเป็นลิงค์ วจนะ และวิภัติวิธีอย่างไร ฯ
 - ข. เอกสังขยา กับ เอกสัพพนาม ต่างกันอย่างไร เฉพาะเอกสัพพนาม แจกได้กี่วจนะ
 เหมือนอะไร ฯ
๔. ศัพท์เช่นไร เรียกว่า อพยยศัพท์ จัดเป็นกี่ชนิด อะไรบ้าง มีวิธีใช้อย่างไร ฯ
๕. สาธนะ คืออะไร และมีอะไรบ้าง ฯ จงเขียนรูปวิเคราะห์ศัพท์ต่อไปนี้ อาจริยปุชโก (เถโร),
 ภิกขจาโร (กาล), นิสสัย (อาจริโย) พร้อมทั้งบอกรูป สาธนะ และปัจจัย มาดู ฯ
๖. จงอธิบายความแตกต่างระหว่าง น บัพพท พุพพิหิสมาส กับ อุภยตบปฐิสสมาส มาดูพอได้ใจ
 ความ ฯ อติเรกลากคยสคคปุตโต (ชโน) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาดูด้วย ฯ
๗. ปุรณัตถิต มีปัจจัยกี่ตัว และปัจจัยตัวไหน นิยมลงกับศัพท์อะไร นาครรตา, มุฏจสจจุ
 ลงปัจจัยอะไร ในัตถิตไหน จงตั้งวิเคราะห์มาดูด้วย ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ลักษณะต่างกัน ระหว่างอักษรวิธึและจิวภาค ดังนี้

อักษรวิธึ ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๒ คือ สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระและพยัญชนะ พร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนธิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่น ให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ๑

ส่วนจิวภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม ๑ อพยยศัพท์ ๑ สมาส ๑ ตัทธิศ ๑ อาชยาศ ๑ กิตก์ ๑ ฯ

ในอักษรทั้ง ๔๑ ตัว อักษรเบื้องต้น ๘ ตัว ตั้งแต่ อ จนถึง โ อ ชื่อสระ ออกเสียงได้ตามลำพังตนเอง และทำพยัญชนะให้ออกเสียงได้ สระ ๘ ตัวเหล่านี้ ชื่อนิสสัย และทำหน้าที่เป็นที่อาศัยของพยัญชนะ

ส่วนอักษรที่เหลือจากสระนั้น ๓๓ ตัว มี ก เป็นต้น มีนคคหิตเป็นที่สุด ชื่อพยัญชนะพยัญชนะ ๓๓ ตัวเหล่านี้ ชื่อนิสสิต และทำเนื้อความให้ปรากฏชัด จนถึงเข้าใจความได้ ฯ

๒. ในอาเทศพยัญชนะสนธิ ที่นิยมสระ (มีสระอยู่หลัง) ดังนี้ ถ้าสระอยู่หลัง แปลง ติ ที่ท่านทำเป็นตย แล้วให้เป็น จจ อุ. ว่า อิติ - เอว เป็น อิจเจว, ปติ - อุตตริตวา เป็น ปจจตุตตริตวา เป็นต้น ฯ

ที่นิยมพยัญชนะ (มีพยัญชนะอยู่หลัง) ดังนี้ แปลง อว เป็น โอ อุ. ว่า อว - นหฐา เป็น โอนหฐา, อว - กาโส เป็น โอกาโส, อว - ชิตตจกขุ เป็น โอภชิตตจกขุ เป็นต้น

ที่ไม่นิยมทั้ง ๒ อย่าง (ไม่นิยมทั้งสระทั้งพยัญชนะ) ดังนี้ แปลง ฐ เป็น ท อุ. ว่า สาฐ - ทสสน เป็น สาหุทสสน, แปลง ท เป็น ต อุ. ว่า สุกโท เป็น สุกโต, แปลง ต เป็น ฏ อุ. ว่า ทุกกต์ เป็น ทุกกฏ เป็นต้น ฯ

๓. ได้ตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ

ก. สังขยา คือ ศัพท์ที่เป็นเครื่องกำหนดนับนามนาม แบ่งเป็น ๒ คือ ปกติสังขยา อย่าง ๑ ปุรณสังขยา อย่าง ๑

จัดเป็นลึงค์อย่างนี้ คือ ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอก ถึง อฏฐารส เป็นได้ ๓ ลึงค์ ตั้งแต่ เอกจนวิสติ ถึง อฏฐจนวุติ เป็น อิตถิลึงค์อย่างเดียว ตั้งแต่ เอกจนสตุ ถึง ทสสตสทสสุ เป็น นปุงสลึงค์อย่างเดียว เฉพาะ โภฏ เป็นอิตถิลึงค์อย่างเดียว ฯ

ส่วน ปุรณสังขยา เป็นได้ทั้ง ๓ ลึงค์ ฯ

จัดเป็นวจนะอย่างนี้ คือ เอกสังขยา เป็น เอกวจนะอย่างเดียว เอกศัพท์นามเป็นได้ ๒ วจนะ ตั้งแต่ ทวี ถึง อฏฺฐารส เป็น พหุวจนะอย่างเดียว ตั้งแต่ เอกฺจนวีสติ ถึง อฏฺฐจนวฺติ เป็น เอกวจนะอย่างเดียว ถึงจะเข้ากับศัพท์ที่เป็นพหุวจนะลิวิธอื่น ก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตาม ตั้งแต่ เอกฺจนสฺตฺ ขึ้นไป เป็นได้ ๒ วจนะ ๑

ส่วน ปุรณสังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว ๑ จัดเป็นวิภัตติอย่างนี้ คือ ปกตีสังขยาเหล่านี้ คือ เอก และ เอกฺจนวีสติ ถึง อฏฺฐจนวฺติ แจกด้วยวิภัตติฝ่ายเอกวจนะอย่างเดียว ตั้งแต่ ทวี ถึง อฏฺฐารส แจกด้วยวิภัตติฝ่ายพหุวจนะอย่างเดียว ตั้งแต่ เอกฺจนสฺตฺ ขึ้นไปแจกด้วยวิภัตติได้ทั้งฝ่าย เอกวจนะและพหุวจนะ ๑ ส่วนปุรณสังขยา แจกด้วยวิภัตติฝ่ายเอกวจนะอย่างเดียว ๑

ข. ต่างกันอย่างนี้ คือ เอกสังขยา เป็น เอกวจนะอย่างเดียว เอกศัพท์นาม เป็น ทวิวจนะ เฉพาะเอกศัพท์นาม แจกได้ทั้ง ๒ วจนะ เหมือน ย ศัพท์ แปลกจาก ย ศัพท์บ้างเล็กน้อย เฉพาะในอิติถิลิธเอกวจนะ จตุตถีวิภัตติ และฉฺฉฐีวิภัตติ เป็น เอกิสฺสา สัตตมีวิภัตติ เป็น เอกิสฺสฺ เทานั้น ๑

๔. ศัพท์จำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภัตติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่ อย่างเดียว ศัพท์เหล่านี้เรียกว่า "อพยยศัพท์" ๑

อพยยศัพท์ ๑ นั้น จัดเป็น ๓ ชนิด คือ อุปสัค ๑ นิบาต ๑ ปัจจัย ๑

มีวิธีใช้ดังนี้ อุปสัค ใช้หน้าหน้านามและกริยาให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านามมีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากริยา มีอาการคล้ายกริยาวิเศษณะ ๑

นิบาต นั้น สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กริยาศัพท์บ้าง บอกลาลปะนะ กาล ที่ ปริจเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยินเล่าลือ ความบริกำป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ๑

ปัจจัย สำหรับใช้ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัตติบ้าง ลงท้ายธาตุเป็นเครื่องหมาย กริยาบ้าง ๑

๕. สาธนะ คือ ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ มี ๗ คือ กัตตุสาธนะ, กัมมสาธนะ, ภาวสาธนะ, กรณสาธนะ, สัมปทานสาธนะ, อปาทานสาธนะ, อธิกรณสาธนะ ๑

อาจริยปุชโก วิเคราะห์ว่า อาจริยํ ปุชเตตีติ = อาจริยปุชโก (เกโร)

เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลง ฌว ปัจจัย

ภิกฺขจาโร วิเคราะห์ว่า ภิกฺขาย จรติ เอตถาติ = ภิกฺขจาโร (กาโล)

เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ลง ฌ ปัจจัย

นิสฺสโย วิเคราะห์ว่า นิสฺสาย นํ วสตีติ = นิสฺสโย (อาจริโย)
เป็นกัตตรูป กัมมสาธนะ ลง อ ปัจจัย ฯ

๖. ความต่างระหว่าง น บุปพบท พุทฺทพหิสมาส กับ อุภยัตตปุริสสมาส ดังนี้ คือ

น บุปพบท พุทฺทพหิสมาส ใช้ปฏิเสธคุณนาม แปลว่า มี...หาไม่ได้ หรือไม่มี...ตัวอย่าง เช่น นตฺถิ ตสฺส สโมติ อสโม มีผู้เสมอหาไม่ได้ หรือ ไม่มีผู้เสมอ นตฺถิ ตสฺส ปุตฺตาทิ อปุตฺตโก มีบุตรหาไม่ได้ หรือไม่มีบุตร ฯ

ส่วน อุภยัตตปุริสสมาส หรือ น กัมมชารยสมาส ปฏิเสธนาม แปลว่า มิใช่...ไม่ใช่...หรือ เป็น...หาไม่ได้ ตัวอย่างเช่น น พุราหฺมโณ อพุราหฺมโณ (อโย ชโน ชนนี้) มิใช่พราหมณ์, มิใช่พราหมณ์ หรือเป็นพราหมณ์หาไม่ได้ น อสุโส อนสุโส (อโย สตฺโต สัตว์นี้) มิใช่ม้า มิใช่ม้า หรือเป็นม้าหาไม่ได้ ฯ

อติเรกลากคฺยสคฺคปุตฺโต (ชโน) (ชนผู้มีลาภอันเลิศและยศอันเลิศยิ่งกว่าหนึ่งอันถึงแล้ว) เป็น ตติยาตุลยาธิกรณพุทฺทพหิสมาส มีวิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส, วิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส, สมาหารวันทวสมาส, อุปสัคคปุพฺพกะ อภัยยิวาสมาส, และวิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส เป็นนายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับดังต่อไปนี้

วิ. นุต. กัม.	วิ. ว่า ลาโภ จ โส อคฺโค จาติ ลากคฺโค
หรือ	ลาโภ อคฺโค ลากคฺโค ฯ
วิ.นุต. กัม.	วิ. ว่า ยโส จ โส อคฺโค จาติ ยสคฺโค
หรือ	ยโส อคฺโค ยสคฺโค ฯ
สมา.วันทว.	วิ. ว่า ลากคฺโค จ ยสคฺโค จ ลากคฺยสคฺคํ ฯ
หรือ อสมา.วันทว.	วิ.ว่า ลากคฺโค จ ยสคฺโค จ ลากคฺยสคฺคา ฯ
อุปสัคค. อภัย.	วิ. ว่า เอสฺมา อุตฺตรํ อติเรกํ ฯ
วิ. บุป. กัม.	วิ. ว่า อติเรกํ จ ตํ ลากคฺยสคฺคํ จาติ อติเรกลากคฺยสคฺคํ ฯ
หรือ	อติเรกํ ลากคฺยสคฺคํ อติเรกลากคฺยสคฺคํ ฯ
ต.ตุล.พุพ.	วิ. ว่า อติเรกลากคฺยสคฺคํ ปตฺตํ เยน โส อติเรกลากคฺค
ยสคฺคปุตฺโต (ชโน) ฯ

หรือ (แปลว่า ชนผู้ถึงแล้วซึ่งลาภอันเลิศและยศอันเลิศอันยิ่งกว่าหนึ่ง) เป็นทติยาตฺตปุริส-
สมาส มี วิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส, วิเสสนุตตรบท กัมมชารยสมาส, สมาหารวันทวสมาส

อุปสัคคบุพพะ อพยัภาวสมาส, และวิเสสนบุพพท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน มีวิเคราะห์ตามลำดับเช่นเดียวกัน เว้นแต่ ทุตียาตปุริสสมาส

วิ. ว่า อติเรกาลากุคยสัคค ปตุโต อติเรกาลากุคยสัคคปตุโต (ชโน) ๑

๗. ในปุรณัตถธิต มีปัจจัย ๕ ตัว ได้แก่ ตีย, ฌ, จ, ม, อี ๑

และปัจจัยเหล่านั้น นิยมลงกับศัพท์ ดังนี้ คือ

ตีย ปัจจัย นิยมลงกับปกติสังขยา คือ ทวิ กับ ตี

ฌ ปัจจัย นิยมลงกับปกติสังขยา คือ จตุ

จ ปัจจัย นิยมลงกับปกติสังขยา คือ ฌ

ม ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยาที่เหลือ

อี ปัจจัย นิยมลงกับศัพท์ปกติสังขยา ตั้งแต่ เอกาทส ถึง อฏฐารส

เฉพาะที่เป็นอดีตถึงค่านั้น

ส่วนที่เป็นวิเสสนะของนาทที่เป็นลิงค์อื่น ลง ม ปัจจัย ๑

นาครตา เป็น สมุหัตถธิต มี รากาติตถธิต เป็นภายใน หรือเป็น ภาวตถธิต มีรากาติตถธิต เป็นภายใน

ลง ฌ ปัจจัย ในรากาติตถธิต วิ. นคเร วสนุตีติ นาครา ๑

ลง ตา ปัจจัย ในสมุหัตถธิต วิ. นาครานํ สมุโห นาครตา ๑

ลง ตา ปัจจัย ในภาวตถธิต วิ. นาครานํ ภาโว นาครตา ๑

มฏฐสจฺจํ เป็นภาวตถธิต มี ตติยาตุลยาธิกรณพหุพพิหีสมาส เป็นภายใน

ต. ตุล. พหุพ. วิ. มฏฐา สติ เยน โส มฏฐสติ (ปุคคโล)

ลง ฌย ปัจจัย ในภาวตถธิต วิ. มฏฐสติสฺส ภาโว มฏฐสจฺจํ ๑